

מעשה אבות סימן לבנים

מים ראשונים: הביטוי "מעשה אבות סימן לבנים" השגור בפינו, הוא כנראה מאוחר. לא מצאנו אותו בחז"ל או בפרשנים הראשונים. מסקר קצר שערכנו, בעזרת פרויקט השו"ת של בר-אילן נראה שהראשון שמשתמש בו, ובמקומות רבים בפירושו ל"ש"ס, הוא המהרש"א (ר' שמואל אליעזר ב"ר יהודה הלוי איידלס, פולין מאה ה-16). לאחריו באים רבים שאימצו בחום את הביטוי והפכוהו למטבע לשון. (אם מישהו מכיר מקור קדום יותר, אנא יאיר עינינו). בחז"ל יש ביטויים אחרים קרובים, מקצתם אספנו כאן. ביטויים אלה נחלקים לשתי קבוצות עיקריות: האחת, במובן הפסיבי, כהבטחה ונבואה לעתיד - כמו שאירע לאבות כך יקרה גם לבנים. והשנייה, במובן האקטיבי, כדגם ואבטיפוס שיש לחקותו ולהמשיכו - כמו שעשו האבות, כך אנו הבנים צריכים לעשות. גם האחרונים ששינו את מטבע הלשון, משתמשים בו בשתי משמעויות עיקריות אלה.

בראשית רבה פרשה ס ח - פרשת חיי שרה

"ויתן תבן ומספוא לגמלים" - אמר ר' אחא: **יפה שיחתן של עבדי בתי אבות מתורתן של בנים**. פרשתו של אליעזר שנים וג' דפים הוא אומרה ושונה, ושרץ מגופי תורה ואין דמו מטמא כבשרו אלא מריבוי המקרא...¹
 "ומים לרחוץ רגליו ורגלי האנשים אשר אתו" - אמר ר' אחא: **יפה רחיצת רגלי עבדי בתי אבות מתורתן של בנים** - שאפילו רחיצת רגלים צריך לכתוב, והשרץ מגופי תורה ואין דמו מטמא כבשרו אלא מריבוי המקרא.²

ויקרא רבה ז ג

אמר ר' איסי: מפני מה מתחילין לתינוקות מתורת כהנים, יתחילו להן מבראשית! אלא אמר הקב"ה: הואיל וקרבתו טהורים והתינוקות טהורים, יבואו טהורים ויתעסקו בטהורים.³

בראשית רבה ס ח

"ויבוא האיש הביתה ויפתח הגמלים" - התיר זממיהם. ר' הונא: ר' ירמיה שאל לר' חייא בר רבה: לא היו גמלים של אברהם אבינו דומים לחמורו של ר' פנחס בן יאיר? ... אמר רבי אבא בר ימינא בשם אלעזר זעירא: אם היו ראשונים מלאכים, אנו בני אדם; ואם היו בני אדם, אנו חמורים.⁴

¹ מריבוי של וא"ו או ה"א במילים "וזה" או "הטמא" בפסוק בפרשת שמיני: "וזה לכם הטמא בשרץ השרץ על הארץ החלד והעקב והצב למינהו" (ויקרא יא טז). מעניין מדוע הוא מביא דווקא דוגמה זו, שהרי הלכות רבות חשובות אחרות נלמדות ממקרא מועט וקצר, כדברי המשנה במסכת חגיגה א ח: "היתר נדרים פורחין באויר ואין להם על מה שיסמכו. הלכות שבת חגיגות והמעילות הרי הם כהררים התלוין בשערה, שהן מקרא מועט והלכות מרובות". וכל הלכות שחיטה נלמדות ממילה אחת "וזבחת" ועוד.

² הצמדת המדרש לפסוק "ויתן תבן ומספוא לגמלים" (פסוק לב בפרק כד) לא ברורה. אולי בשל החלק השני של המדרש שדורש את סוף הפסוק "ומים לרחוץ רגליו ורגלי האנשים אשר אתו". נראה שהחלק הראשון של המדרש מתאים יותר לפסוק שאחריו: "ויושם לפניו לאכול ויאמר לא אוכל עד אשר אדם דברתי". ראה דברי העמק דבר על פסוק לד, מתי קודם אוכלים ומתי קודם מדברים. ואנו מקוים ששותי המים מאזנים נכון בין אכילה לדיבור, קודם אוכלים מנה ראשונה, אח"כ קוראים מדרש אחד דף זה, אח"כ עיקר הסעודה ואח"כ השלמת הדף. ויש שמהדרים להשלים בסעודת יום השבת.

³ בהמשך לשאלה שעוררנו בסוף הערה 1, מדוע דווקא ההלכה של טומאת דמו של שרץ מעומתת מול שיחת עבדי בתי אבות ולא "הלכות מרובות" אחרות שנלמדות משברי מילים; אולי נבחרה דווקא הלכה מספר ויקרא על מנת ליצור העמדה של ספר בראשית מול ספר ויקרא, של **ספר הישר** - סיפורי האבות מול ספר ויקרא - תורת כהנים, שהלכות מרובות בו (ראה ביטוי זה בהתחלת פירוש רשב"ם לספר ויקרא): קרבתו, טומאה וטהרה, חגים, מאכלות אסורים, פרשת קדושים, שמיטה ויובל ועוד. ויקרא הוא הספר שבו היו התינוקות מתחילים ללמוד, למרות שהדעת נותנת שילמדו את התורה "על הסדר" מבראשית. נראה כאילו מדרש בראשית רבה מתווכח עם מדרש ויקרא רבה שלעיל ואומר: אדרבא, יבואו הטהורים הרכים וילמדו תחילת שיחת עבדי האבות שהיא יפה מתורתם של בני בניהם שעמדו לרגלי הר סיני וקבלו את התורה (כולל ספר בראשית). יענה כנגדו מדרש ויקרא רבה: אדרבא, ולשיטתך, ילמדו צעירי הצאן את ההלכות המרובות והתלויות בשברי מילים, ילמדו להעריך חשיבותה של כל אות ומילה, ואח"כ יעברו לספר בראשית ויראו כיצד התורה לא חוסכת במילים בעת שהיא מתארת את סיפורי האבות. כך או כך, הרוצה להעמיק במדרש זה ובסדר הלימוד לצעירים יעיין בדברינו **יבואו טהורים ויתעסקו בטהורים** בפרשת צו. שם ציינו שבימינו גם בחדרים ובתשב"רים רבים מתחילים בספר בראשית ולא בספר ויקרא. אולי מדרש בראשית רבה ניצח ורש"י הידוע הפותח את ספר בראשית גם הוא זכה, אם כי לא מסיבותיו. ראה דברינו **רש"י הראשון על התורה**.

⁴ חזרנו למדרש בראשית רבה ס ח, בפרשתנו. באותו סימן, ממש לפני המדרש בו פתחנו, מובא הסיפור על חמורו של פנחס בן יאיר שהחמיר על עצמו שלא לאכול אפילו דמאי (תבואה שספק אם עושרה, אבל איננה טבל גמור), והקשר עם גמליו של אברהם אבינו שיצאו קשורים (זמומים), לעומת בהמותיו של לוט שלא היו זמומים וזו סיבת תחילת הריב בין רועייהם, ראה דברינו **פרידת לוט ואברהם** בפרשת לך לך. כבר הארכנו לדון במדרש זה בדברינו **בין גמליו של אברהם לחמורו של פנחס בין יאיר** בפרשה זו ומומלץ לראות את המדרש בשלמותו במקור. אך איך כל זה קשור לנושא שלנו? אולי באמת אין קשר ורק "סמיכות מדרשים" כאן. ואולי יש כאן "סימן לבנים" על דרך ההנגדה. באה תורתן של בנים, צדיקים כפנחס בין יאיר, ומקשה על מנהגי האבות, על כך שגמליו

בראשית רבה פרשה עו - פרשת ויצא

"וושבתי בשלום אל בית אבי" - ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי: **נטל הקב"ה שיחתן של אבות ועשאן מפתח לגאולתן של בנים**. אמר לו הקב"ה: אתה אמרת "והיה ה' לי לאלהים" - חייך, כל טובות וברכות ונחמות שאני נותן לבניך איני נותן אלא בלשון הזה.⁵

בראשית רבה פרשה מח ז - פרשת וירא

"והוא יושב פתח האוהל כחום היום" - רבי ברכיה משום ר' לוי אמר: ישב כתיב. בקש לעמוד, א"ל הקב"ה: שב, **אתה סימן לבניך**. מה אתה יושב ושכינה עומדת, כך בניך יושבין ושכינה עומדת על גבן.⁶ כשישראל נכנסים לבתי כנסיות ולבתי מדרשות וקורין קריאת שמע והן יושבים לכבודי ואני על גבן. שנאמר: "אלהים נצב בעדת אל" (תהלים פב א).⁷

מסכת סוטה דף לד עמוד א - ספר יהושע, הכניסה לארץ ישראל

אמר להן יהושע: הרימו לכם איש אבן אחת על שכמו למספר שבטי ישראל וגו', וכתב: "למען תהיה זאת אות בקרבכם כי ישאלון בניכם מחר לאמר מה האבנים האלה לכם"⁸ (יהושע ד ו) - **סימן לבנים שעברו אבות את הירדן**.⁹

רמב"ן בראשית פרק יב פסוק ו "ויעבור אברם בארץ עד מקום שכם" - פרשת לך לך

אומר לך כלל תבין אותו בכל הפרשיות הבאות בענין אברהם יצחק ויעקב, והוא ענין גדול, הזכירוהו רבותינו בדרך קצרה, ואמרו (תנחומא ט) **כל מה שאירע לאבות סימן לבנים**.¹⁰ ולכן יאריכו הכתובים בספור המסעות וחפירת הבארות ושאר המקרים, ויחשוב החושב בהם כאלו הם דברים מיותרים אין בהם תועלת, וכולם באים ללמד על העתיד, כי כאשר יבוא המקרה לנביא משלשת האבות, יתבונן ממנו הדבר הנגזר לבא לזרעו.¹¹

יצאו זמורים. התשובה היא: יפה היא שיחתן וטובים הם מנהיגיהם של אבות, לשמור על ההלכה, לקדש שם שמים ולא לסמוך על ניסים. גם מעשה אבות זה הוא סימן לבנים. ואולי זו רק דרשה וקישור פרי דמיון מחלקי המים. נחזור לנושא שלנו.

⁵ שהרבה נביאים התנבאו טוב על ישראל בלשון "והיה" (שהוא חילוף אותיות של שם הוי"ה), ראה בהמשך המדרש שם. ובראשית רבה מב ג: "כל מקום שנאמר והיה - שמחה" (ראה דברינו **המדרש הזה עלה בדינו מן הגולה** בפרשת לך לך). מדרש זה הוא בתחילת פרשת ויצא ונאמר על יעקב שהוא פָּחור או פָּחיר האבות (בראשית רבה עו א, שכל טוב פרק לג) בדרכו לגלותו הראשונה. "סימן לבנים" כאן הוא דגם לשוני, היינו לא דבר אקטיבי שהבנים צריכים לעשות כדי ללכת בדרכי אבות, אלא דבר פסיבי, מילת מפתח, סמל, סימן בעלמא, בדומה למה שקרה לאבות כך גם יקרה לבנים. לא בכדי נקט כאן המדרש במונח מפתח.

⁶ ראה הסיפור בגמרא קידושין לב ע"ב (מכילתא רשב"י שמות יחי ב) על רבן גמליאל שהיה עומד ומשמש את תלמידי החכמים בחתונת בנו, שקשור לישיבה של המלאכים ואברהם משרת אותם. וכאן, אברהם יושב והקב"ה עומד מעליו.

⁷ לשון דומה מופיעה גם אצל יעקב בפרשת וישלח: "ויזרח לו השמש - אמר לו הקב"ה: אתה סימן לבניך. מה אתה - השמש מרפא בך ומלהטת בעשו ובאלופיו, כך בניך - תהא השמש מרפא בהם ומלהטת באומות" (בראשית רבה עח ה). כך גם אצל אדם הראשון: "אמר הקב"ה לאדם: זה סימן לבניך. כשם שעמדת לפני בדין היום הזה ויצאת בדימוס כך עתידין בניך לעמוד לפני בדין ביום זה ויצאין לפני בדימוס (ויקרא רבה פרשה כט א בחדש השביעי). "הסימן לבנים" כאן הוא אולי הקרוב ביותר לביטוי שקנה שביתה בהמשך הדורות: "מעשה אבות סימן לבנים" ומשמעותו רבת פנים: סמל וציון, דגם ואבטיפוס (תקדים) וגם הבטחה או נבואה לעתיד לבוא.

⁸ לשון זו שביהושע מקבילה בבירור לשמות יב כו: "והיה כי יאמרו אליכם בניכם מה העבודה הזאת לכם". ראה גם פסוק כא בהמשך פרק ד ביהושע שם.

⁹ ה"סימן" כאן הוא במובן של מונומנט שתפקידו לתת תזכורת ועדות היסטורית לאירוע חציית הירדן והכניסה לארץ. והרבה סימנים אחרים עשו בכניסה לארץ. מנגד, בצד השני של הירדן, היו האבנים שהקים משה וכתב עליהם את התורה (ראה בהמשך הגמרא שם במסכת סוטה לה ע"ב ודברינו **האבן תשמור את האבן** בפרשת כי תבא). ושוב בצד המזרחי של הירדן, ראה ביהושע פרק כב את המזבח שעשו בני גד ובני ראובן, בפרט דבריהם בפסוק כח שהמזבח שבנו הוא "עד בינינו וביניכם" לשמירת הקשר של שני חלקי העם לדורות. ראה דברינו **שבטי עבר הירדן המזרחי - 2** בפרשת מטות. וראה עוד אבן כסימן בסוף יהושע פרק כד פסוקים כו-כז.

¹⁰ רמב"ן מתכוון למדרש תנחומא בפרשת לך לך על הפסוק "והיה בימי אמרפל": "אמר ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי: סימן מסר הקב"ה לאברהם שכל מה שאירע לו אירע לבניו. אברהם נבחר מכל בית אביו, אף ישראל נבחרו משבעים לשון... נאמר לאברהם ואברהם מברכך, ואף לישראל יברכך ה' וישמרך וכו'". מדרש זה מופיע גם בתנחומא הרגיל וגם בתנחומא בובר ומזכיר את בראשית רבה בתחילת פרשת וישב: "שכל מה שארע לזה ארע לזה", אלא ששם הכוונה לקשר האישי בין יעקב ליוסף ואילו כאן מדובר בקשר רחב יותר שבין אבי האומה לתולדותיה ולכן מדרש זה (של הרמב"ן) יכול להיחשב כמקור נוסף לביטוי "מעשה אבות סימן לבנים". ע"פ, ה"סימן לבנים" כאן, הוא שרשת ההיסטוריה. מה שקרה לאבות הוא גם מה שקורה לבנים, או נאמר ההפך: אם תרצה להבין מה קורה לבנים, כלך לך אצל האבות שקדמו להם ותבין דבר.

¹¹ והעתידי והסימן יכולים להיות גם לרע ולא רק לטוב. ראה הביקורת של רמב"ן על ירידת אברהם למצרים, מיד בתחילת פרשת לך לך שמשמלת ומסמנת את הירידה למצרים ואת הגלות הארוכה של הבנים: "גם יציאתו מן הארץ, שנצטווה עליה בתחילה, מפני הרעב, עוון אשר חטא, כי האלהים ברעב יפדנו ממוות. ועל המעשה הזה נגזר על זרעו הגלות בארץ מצרים ביד פרעה. במקום המשפט שמה הרשע והחטא" (רמב"ן בראשית יב ז). אמנם בפסוק יא הסמוך מרכז רמב"ן ביקורת קשה זו על אברהם ומצדיק במידה מסוימת את מעשהו: "כי אברהם מפני הרעב בא לגור בארץ, וכעבור הרעב ישוב לארץ אשר נצטווה עליה ונתנה השם לו ולזרעו.

אבן עזרא בראשית פרק ט פסוק יח - פרשת נח

"וחם הוא אבי כנען" - ללמד ששניהם רעים, וכמעשה אבות יעשו בנים.¹²

מדרש תנחומא סימן ט - פרשת תולדות

"תחת אבותיך יהיו בניך" (תהלים מה יז) - מדבר ביצחק אבינו ובאברהם אבינו. אברהם נתברך, שנאמר: "וה' ברכך את אברהם בכל" (בראשית כד א), יצחק נתברך דכתיב: "ויברכהו ה' " (בראשית כו יב).¹³

שמות רבה פרשה לב ט - פרשת משפטים

"הנה אנכי שולח מלאך לפניך" (שמות כג כ) - אמר לו הקב"ה למשה: מי ששמר את האבות הוא ישמור את הבנים. וכן אתה מוצא באברהם כשברך את יצחק בנו,¹⁴ אמר: "ה' אלהי השמים אשר לקחני מבית אבי ... הוא ישלח מלאכו לפניך" (בראשית כד ז). ויעקב אבינו מה אמר לבניו? "המלאך הגואל אותי מכל רע הוא יברך את הנערים" (בראשית מח טז). אמר להם: הוא גאלני מיד עשו, הוא הצילני מיד לבן, הוא זנני ופרנסני בשני רעבון. אמר הקב"ה למשה: אף עכשיו מי ששמר את האבות ישמור את הבנים, שנאמר: "הנה אנכי שולח מלאך לפניך".¹⁵

אברבנאל בראשית פרק כג

"ותרץ הנערה ותגד לבית אמה וכו' " עד "ויען לבן ובתואל" ... והתבונן בדברי אליעזר וסיפורו, וממנו תדע למה נכתב הסיפור כפול בתורה. שהנה היה זה להראות חכמת אליעזר וטוב דעתו בדברים אשר שינה מדברים אשר קרו ממה שספר להם. והוא אמרם במדרש: "יפה שיחתן של עבדי אבות מתורתן של בנים", שהרי כמה גופי תורה ניתנו ברמיזה ואלו פרשת אליעזר כפולה ומכופלת. שרצו בזה, שנכפלה אותה פרשה, להראות העמים והשרים יופי שיחתו של אליעזר עבד אברהם, אם במה ששינה בדבר אדונו והסתיר קצתם כפי הצורך, ואם

והיה חושב שיחיו נפשם ברעב ויבא להם ריוח והצלה מאת האלהים לשוב, או שיתכן להם לברוח לארץ כנען בהתיאשם ממנה". אך דא עקא, שסניגוריה זו, מקטרגת על יעקב שירד במטרה "לגור בארץ" ונשתקע במצרים ולא חזר. ראה דברינו [אל תירא מרדה מצרימה](#) בפרשת יגש וכן האם [נגזר על אבותינו לרדת למצרים](#) בפרשת וארא. ויש עוד מקומות שבהם רואה רמב"ן את המסופר בתורה כדגם לאירועי ההיסטוריה של עם ישראל כמו תוכחת ספר ויקרא בפרשת בחוקותי שהיא כנגד גלות בית ראשון ותוכחת ספר דברים פרשת כי תבוא שהיא כנגד גלות בית שני שרמב"ן ראה את עצמו ותקופתו כחלק ממנה. ראה [דברינו בפרשת כי תבוא](#). כללו של דבר, מעשה האבות הם סימן לבנים, לא תמיד לטובה. והבנים צריכים לעתים לתקן את מעשי האבות.

¹² פסוק זה שבא לפני המעשה המגונה של חם בנח אביו, בא עפי" אבן עזרא להסביר מדוע חם חטא וכנען בנו לקה. דברים אלה של אבן עזרא מזכירים את דברי הגמרא: "פוקד עון אבות על בנים - כשאוחזים מעשי אבותיהם בידיהם" (סנהדרין כז ע"ב). ורמב"ן אומר ביטוי דומה, אך במשמעות חיובית, על יצחק שחוזר וכורת ברית עם אבימלך בדומה לברית שכרת אברהם: "וכמעשה אבות עשו בנים, כי היה יצחק גדול כאביו ופחד המלך פן ילחם בו בגרשו אותו מארצו" (בראשית כו טז). עכ"פ, הביטוי "כמעשה אבות יעשו בנים", שכנראה אבן עזרא הוא המקור שלו, הוא ביטוי שכיח מאד בספרות הפוסקים והשר"ת, החל ממחזור ויטרי (בפיוט "ליל שיכורים" לחג הפורים) וכלה בשו"ת יביע אומר לרב עובדיה יוסף זצ"ל. ה"סימן לבנים" כאן הוא במונח שהבנים ממשיכים את מעשי האבות אם לטוב אם לרוע. גם על בעלי חיים נאמר כך, ראה אוצר המדרשים (אייזנשטיין) אלפא ביתא דבן סירא עמוד 48: " ... והיה הכלב מבקש לעשות שלום עם החתול ולא רצה החתול, ומאותו העת עד היום הזה הם במריבה, וכמעשה אבות יעשו בנים, בין חיות בין בהמות בין אדם. ועליהם מושלים: רחילא בתר רחילא אזלא". אולי אלה הגננים. ראה עוד הביטוי: "זרוק חוטרא לאוירא, ועל עיקריה הוא קאים (זרוק מקל באוויר, על עיקרו (בסיסו) הוא עומד)" (בראשית רבה נג טו), בהקשר של תכונות ומעשים ואירועים החוזרים ועוברים בין אבות ואמהות ובנים ובנות בשרשרת הדורות.

¹³ "כמעשה אבות יעשו בנים" של אבן עזרא הנ"ל מזכיר מאד את "תחת אבותיך יהיו בניך" שבתהילים, לא רק במבנה הלשוני והתחבירי, אלא גם במונח המשותף של הבנים כמתברכים וממשיכים את דרכי האבות. וכדברי הגמרא במסכת בבא בתרא קנט ע"ב: "דכי כתיב תחת אבותיך יהיו בניך - בברכה כתיב". וכן פירשו רוב הפרשנים (והפוסקים!) שמדובר בברכת האבות העוברת לבנים. ואצל יצחק הייתה הברכה בעבודת האדמה, ראה הפסוק המלא שם, יתר על אביו שהיה רועה צאן. אבל הפסוק המלא הוא: "תחת אבותיך יהיו בניך, תשיטמו לשרים בכל הארץ" וממנו רצו רבים ללמוד על המשכיות גם בהורשת משרות ותפקידים ציבוריים (נפוטיוזם), עניין סבוך שקצת נגענו בו בדברינו [יפקוד ה' איש על העדה](#) בפרשת פנחס. ראה עוד מדרש תנחומא בפרשת מקץ (סימן ג) שדורש את הפסוק "תחת אבותיך יהיו בניך" בדומה לרמב"ן ולתנחומא בפרשת וישב (לעיל הערה 10): "תחת אבותיך יהיו בניך - אתה מוצא כל מה שהגיע ליעקב הגיע ליוסף ... וזאת בהקשר עם פתרון חלום פרעה. "בן פורת יוסף". ראה שם.

¹⁴ ראה דברינו [בחירה בכורה ומחירה](#) בפרשת תולדות, שם הבאנו בשם המדרש הגדול שאברהם דווקא נמנע מלברך את יצחק ואמר: "אניח את הדבר סתום והקב"ה יברך מי שראוי לפניו". ראה בראשית רבה סא ו, שם הוא המקור.

¹⁵ מעשה אבות סימן לבנים בתורה: ברכת הנערים "המלאך הגואל אותי", מקורה בפרשת השבוע: "הוא ישלח מלאכו לפניך". ברכת יעקב לנכדיו, מקורה בברכת סבו, אברהם, לאליעזר בדרכו למצוא את רבקה ליצחק. ומשם, דרך יעקב למשה. ראה דברינו [הנני שולח מלאך לפניך](#). נראה שהנוסח "מי שברך את האבות, הוא יברך את הבנים" המקובל במחוזותינו במיוחד בשמחת תורה, מקורו במדרש זה והחליפו שמירה בברכה. ראה גם תפילת השל"ה בשער האותיות אות ק"ף - קדושה, שהולך על כל סדר האל"ף ב"ת: "מי שאהב את האבות יאהב את הבנים, מי שברך את האבות יברך את הבנים, מי שגאל את האבות, מי שדרש, מי שהידר, מי שויעד, מי שזכר, מי שחנן, מי שטיהר, מי שיישר, מי שכיבד, מי שלמד, מי שמילט, מי שנשא, מי שסמך, מי שעזר, מי שפדה, מי שצידק, מי שקידש, מי שריחם, מי ששמר, מי שתמך את האבות, יתמוך את הבנים, מעתה ועד עולם אמן סלה". כן יהי רצון.

בחילוף הדברים שקרו בינו לבניה. שהכל עשה יפה בעיתו, בחכמה ובדעת. ולא היה אפשר לדעתו אלא בהיכפל אלו הפרשיות.¹⁶

בראשית רבה נ ד, פרשת וירא

"וירא לוט ויקם לקראתם וגו' ויאמר הנה נא אדוני" (בראשית יט א-ב). רבי יודן ורבי הונא. רבי יודן אמר: סורו נא, אפילו איני כדאי, עקמו עלי את הדרך. רבי הונא אמר: עקמו עלי את הדרך, כדי שלא תהיו נראים באים אצלי. "אל בית עבדכם ולינו ורחצו רגליכם", אברהם מקדים רחיצה ללינה ולוט מקדים לינה לרחיצה? אלא אברהם מקפיד על טינופת עבודת כוכבים לפיכך הקדים רחיצה, ולוט אינו מקפיד על טינופת עבודת כוכבים. ויש אומרים: אף זה עשה כשורה, כדי שיצאו ויראו אבק על רגליהם שלא יאמרו היכן לָנו.¹⁷

שבת שלום מחלקי המים

מים אחרונים: גם רמב"ן בפירושו לפרשה שלנו מצטט את המדרש הראשון "יפה שיחתן של עבדי בתי אבות" ומקשר אותו לריבוי החזרות והציוויים הכפולים בפרשת המשכן: "והנה לא הזכיר במשכן וכל כליו כאשר צוה ה' את משה, אבל באלה הפקודים בבגדי כהונה יזכיר כן בכל דבר ודבר. והטעם, כי כלל מלאכת המשכן בפסוק שאמר בסוף (להלן לח כב) ובצלאל בן אורי בן חור עשה את כל אשר צוה ה' את משה. ואולי היה זה מפני שנוי הסדר, כמו שהזכירו רבותינו (ברכות נה א). ועל הכלל כל זה דרך חיבה ודרך מעלה, לומר כי חפץ השם במלאכה ומזכיר אותה בתורתו פעמים רבות להרבות שכר לעוסקים בה, כענין מה שאמרו במדרש יפה שיחת עבדי אבות לפני הקדוש ברוך הוא מתורתם של בנים, שהרי פרשתו של אליעזר שנים ושלשה דפין היא". אך בזאת באנו לנושא הכללי של פירוט ואריכות רבה בתורה לכאורה ללא סיבה ברורה, כגון: רשימת כל השמות והדורות שבפרשיות בראשית ונח, אלופי ישמעאל ועשו, קרבנות הנשיאים, החזרות והפירוט הרב במלאכת המשכן וכו'.

¹⁶ חזרנו למדרש בו פתחנו, שכמעט כל הפרשנים מצטטים אותה. ואברבנאל (דון יצחק אברבנאל, ספרד המאה ה-15, מגדולי חכמי ספרד בדור הגירוש) מסביר שלא סתם חזרה הפרשה ונכפלה, אלא להראות היכן שינה אליעזר (והיכן לא) ומזה יש ללמוד הרבה בבחינת דרך ארץ שקדמה לתורה. את ההלכה והדינים ניתן ללמוד גם מוא"ו אחת או ה"א אחת, וגם מקוצין ותגין שבראשי האותיות (מנחות כט ב). אבל דרך ארץ והנהגות האדם, יש ללמוד בדרך של סיפור והגדה המלמדים אותנו "בהיכפל אלו הפרשיות", היכן לשנות והיכן להסתיר, היכן להדגיש והיכן להצניע (והיכן לחזור במדויק ולא לשנות). ונשאיר לשואבי המים להעלות נושא זה על שולחן שבת ולשתף את הילדים בחידון מציאת הבדלים בין הסיפור הראשון, כפי שהתורה מספרת שאירע, ובין הסיפור השני, המסופר בפי עבד אברהם. ובאמת, ראוי נושא זה שנקדיש לו דף מיוחד (לאחר שנקבל את תשובותיכם).

¹⁷ התמקדנו בגיליון זה בביטוי מעשה או שיחת אבות ובנים ונגזריו, אך כיוון שהזכרנו את "רחיצת רגלי עבדי בתי אבות" ואת גנותו של לוט שבהמותיו היו יוצאות בלי זמם, נדרוש גם בדברים שניתן ללמוד מלוט שקשורים לרחיצת רגליים ולשימת זמם על פיהם של אנשים חורשי רעה. לפעמים אי-רחיצת רגליים והכנסת אורחים שנראית כבלתי נאה, הם הדבר הנכון לעשותו. ראה רעיון זה גם במסכת דרך ארץ פרקי בן עזאי פרק ב: "וכיון שנפטר אברהם מן השכינה, בא והשתחוה לפניהם, והכניסן תחת האילן, שנאמר יקח נא מעט מים ורחצו רגליכם והשענו תחת העץ. אברהם אמר: ואקחה פת לחם וסעדו, אבל לוט מה אמר להם? ולינו ורחצו רגליכם והשכמתם והלכתם לדרככם. אחרים אומרים: לא אמר להם לוט אלא חכמת חכמים. אמר: אילו רואין אותם רוחצין פניהם ידיהם ורגליהם, נמצאו הורגין אותו ואת אשתו ואת בנותי. אלא יראו אותן כשאבק על רגליהם, ויאמרו לא באו מן הדרך אלא עכשיו". אולי גם זה סימן לבנים.